

O tym jak Brańsk stał się miastem.

Najstarsze ślady wskazujące na obecność człowieka na tych terenach (miasto i jego okolice) pochodzą sprzed około 8-12 tys lat. Początków samej miejscowości należy jednak doszukiwać się raczej w wieku X/XI n.e. Zbudowano wówczas gród warowny, którego pozostałości zwane są dzisiaj "zaczyskiem". Wokół grodu rozwijało się osadnictwo. (Warto zaznaczyć, że na terenie samego miasta - w obszarze zabudowanym, poza nielicznymi wyjątkami, takimi jak prace drogowe, nie były prowadzone prace archeologiczne.)

Ze względu na swe położenie tereny te w następnych stuleciach były areną, na której boje o wpływy toczyły Mazowsze, Ruś i Litwa. Ponadto ziemie te nękały przez najazdy Jaćwingów oraz Krzyżaków. Unia w Krewie z 14 sierpnia 1385 roku zapoczątkowała okres względnego spokoju, co sprzyjało osiedlaniu się nowej ludności.

Nie do końca poznane są wczesne dzieje przynależności terytorialnej Brańska. 2 września 1391 r. król Władysław Jagiełło nadał księciu mazowieckiemu Januszowi I ziemię drohicką wraz z podległymi jej zamkami. W nadaniu tym Brańsk nie jest wymieniony. Możliwe jest więc, że już wcześniej oderwany był on od Litwy na korzyść Mazowszan. Ci ostatni władali tymi ziemiami i aktywnie je zasiedlali mniej więcej do 1405 roku, czyli do czasu, gdy wielki książę litewski Witold oderwał sporne tereny od Mazowsza. W okresie tym Brańsk musiał być już dość ważnym ośrodkiem administracyjnym w regionie. Świadczą o tym między innymi prowadzone przynajmniej od 1422 r. księgi ziemskie.

Lata 20 i 30 - te XV wieku, to czas z którego pochodzą pierwsze na Podlasiu nadania wójtów i praw chełmińskich. Przywileje takie otrzymały: Tykocin (1424 r.), Drohiczyn (1429 r.), Bielsk (1430 r.). Przepuszczalnie także i Brańsk mógł otrzymać wówczas pierwszy przywilej na wójta.

W czasach tych Brańsk włączył się do handlu pruskiego. Z bindugi Nurcem spławiano do Gdańska między innymi drewno (wańczos), popiół drzewny, smołę, futra, wosk oraz miód. Zachował się siedmiowerszowy zapis w księgach ławniczych Gdańska, pochodzący z 1430 r., informujący o przywiezieniu z Brańska towarów.

20 marca 1440 r. został zamordowany wielki książę litewski Zygmunt Kiejstutowicz. Jego śmierć rozpoczęła kolejny spór o między Litwą a Mazowszem o Podlasie. Wielkim księciem litewskim zostaje wybrany Kazimierz Jagiellończyk, który nadał jako

ojcowiznę Michałowi Zygmuntowiczowi miejscowości Bielsk, Brańsk, Suraż. Nie doszło jednak do ich objęcia. W marcu 1440 r. na podstawie poprzednich umów, zamki podlaskie zajął książę mazowiecki Bolesław IV. Przyjmuje się, choć nie ma na to dowodów w postaci zachowanych dokumentów, że w tym czasie także Brańsk otrzymał przywilej chełmiński.

Wiosną 1444 r. Litwini, wspomagani posiłkami tatarskimi, postanowili wyprzeć siłą mniej liczne wojska polskie z Podlasia. Zatarg zakończył się pokojem, w wyniku którego książę mazowiecki musiał zrzec się 6 tyś. kop groszy prawem swoich roszczeń do zajętych wcześniej ziem. W czasie walk Brańsk został spalony. Możliwe jest, że Brańsk pozostał jeszcze przez jakiś czas przy Mazowszu - znany jest dokument z 1445 r. wystawiony w Nurze, w którym Bolesław IV nakazuje staroście brańskiemu zwrócić niesłusznie zagarnięte dobra Daniłowo w powiecie suraskim Stanisławowi Lachowi i Dorocie żonie jego oraz Piotrowi i Pawłowi z Suraża. W końcu 1445 r. Brańsk przynależał już do Litwy.

Warto zaznaczyć, że w tym czasie w Brańsku był już kościół katolicki. W spisie parafii archidiakonatu brzeskiego diecezji łuckiej z 1446 r. wymienia się kościoły katolickie - w tym też i w Brańsku.

Przed 1493 r. Brańsk był z pewnością miastem, do tego o ponad lokalnym znaczeniu. Był ośrodkiem powiatu, a także dóbr książęcych obejmujących późniejsze starostwo brańskie. Sama miejscowość miała typowe dla miast instytucje i obiekty, w tym między innymi przywilej na targi i dwa coroczne jarmarki, kościół katolicki, młyn, karczmy, jatki.

18 stycznia 1493 r. - w dniu świętej Pryski, w Wilnie, wielki książę litewski Aleksander lokuje Brańsk na prawie magdeburskim. Zwieńcza to długi okres formowania się ośrodka miejskiego i daje miastu możliwość szybkiego rozwoju. Kilka lat później Brańsk stał się faktyczną stolicą ziemi bielskiej, dużego powiatu i prężnego starostwa grodowego.

Źródło: Z. Romaniuk *"Rozwój i znaczenie ośrodka miejskiego w Brańsku w XV w."*, Ziemia Brańska, t. IV 1993 r. *Daty tam nie umieszczone (Unia w Krewie, zabójstwo Zygmunta Kiejstutowicza)* zaczerpnięto z odpowiednich haseł w wikipedii.

<http://bransk.eu/2013/01/18/o-tym-jak-bransk-stal-sie-miastem/>